

לעילוי נשמת הר"ר יוסף וולף ז"ל ב"ר ברוך מנדל הי"ד ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה החשובה רודסת גדקוואסד שרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ד מאיר דל ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ל ע"י ביהמ"ד לחנידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיטו

גליון מס' 387

סוכה נ' - נ"ו

בס"ד, ל' תשרי תשס"ז

השבוע בגליון

- בני חו"ל ורקדים בשמחת בית השואבה
- מי יבנה את בית המקדש השלישי?
- בניין משמים ודלתות מהארץ

- חבטת ערבה כיצד?
- זכרון ילדות של רבינו מנוח על מה חובטים את הערבה?
- שמחת בית השואבה
- שמחה מהי?
- "זכר לשמח בית השואבה"

- פרשת התמיד - לפני מנחה, או אחרי מנחה?
- התפילות חלק מעבודת המקדש!
- אמירת "אשרי" כתפילת מנחה
- ברכת האילנות וברכת החמה
- מאורע נדיר וברכה תדירה
- מי קודם, "שהחיינו" או "לישב בסוכה"?

חבטת ערבה כיצד?

השבוע מסיימים את לימוד פרק "לולב וערבה" במסגרת הדף היומי, ובהזדמנות זו נתמקד במנהג חבטת הערבה בהושענא רבה בה עוסקת הגמרא לעיל (מג-מד-מה).
בכל תפוצות ישראל נהוג ביום הושענא רבה ליטול חמש ערבות, ולחובטן על גבי קרקע. **זכרון ילדות של רבינו מנוח:** חבטה זו, שנוהגים בה הכל ומהדרים בה מאד, היוותה לדידו של רבינו מנוח, מפרש הרמב"ם, חידוש גדול! בכתביו הוא מציין מנהג זה אך בתור זכרון ילדות: "וזכורני שראיתי בילדותי קצת מזקני העיר [נרבונה] הקדמונים עושין כך"... (בפירושו לרמב"ם הל' לולב פ"ז הל' כ"ב).

אכן, מצוות ערבה ומנהגיה שנויים במחלוקת רבות, ותחילה נפתח במצוות ערבה שנהגה בבית המקדש.

זקיפת ערבות במקדש: גמרתנו מסיקה, כי מצוות ערבה שנהגה בבית המקדש, בכל שבעת ימי הסוכות, נאמרה למשה בסיני, והמצווה התקיימה על ידי זקיפת הערבות לצדי המזבח וגם בנטילתם, כשם שנוטלים ארבעת המינים.

מי נטל ערבות במקדש: לדעת רש"י הכהנים בלבד נטלו ערבות במקדש, נענעו והקיפו בהם את המזבח ואחר כך זקפום על צידו. אולם הרמב"ם מזכיר (ראה "מנחת חינוך" מצווה שכ"ד אות א'), כי כל העם שהיו במקדש נטלו את הערבות לאחר שזקפום לצד המזבח (וע"י בר"ן כא/ב בדפי הרי"ף דעה נוספת).

עוד מסיקה גמרתנו, כי "ערבה מנהג נביאים". כלומר, הנביאים הנהיגו "מצוות ערבה" בכל מקום, זכר למקדש, אך לא קבעו זאת כתקנה גמורה, ולפיכך אין מברכים על מצווה זו. את יום קיום המנהג קבעו חכמים בהושענא רבה, שקדושתו יתירה, ובו הקיפו את המזבח שבע פעמים עם ערבות (ט"ז סי' תרס"ב ס"ק ב).

חבטה או נענוע? כיצד מקיימים מנהג נביאים זה? בגמרא מצאנו פעמים אחדות, כי האמוראים חבטו את הערבה, וכן פסק הרמב"ם (שם). מפליא, איפוא, לגלות, כי לדעת רש"י ותוספות, אין לחבוט את הערבה, אלא לנענע אותה! ובכן, במסכת סוכה למדנו פעמים אחדות, כי השורש "חבט" מתפרש גם בלשון נענוע, וכגון, "בשחבטן" (ט/א), היינו: שחובטים את הסכך ומנענעים אותו (וראה "קרבן נתנאל" פ"ד אות ז).

אמנם, רבינו מנוח מנרבונה זכר רק משנות ילדותו, כי מעט מזקני עירו חבטו את הערבה בקרקע. אך הרמ"א (או"ח סי' תרס"ב סעיף ד') כותב, כי המנהג לעשות כשתי הדעות, נענוע וחבטה גם יחד, ומכל מקום, בעל "ערוך השולחן" כותב, "גם הנענוע בהערבה אין אנו נוהגין", אך "ראוי לחוש לדבריו [של הרמ"א] ולנענע קצת". ואכן כך נוהגים רבים גם היום. ראוי לציין, כי לדעת מרן ה"בית יוסף", בהושענא רבה בעת הקפת הבימה עם ארבעת המינים, אוחזים גם בערבות. אמנם, הרמ"א כותב, כי "יותר טוב" שלא ליטלם יחד,

דבר העיון

"אין דבר העומד בפני הרצון"

לא מעטים מן האנשים החפצים לקבל על עצמם עול קביעות תורה ללא פשרות, חוששים ומהססים ולא בחינם. הקביעות מחייבת, מפניה נדחים אירועים שהוגדרו כחשובים עד כה, ובכלל, יש בהתחייבות התמידית הזו, לכל החיים, כדי להרתיע. ובכל זאת, רבים מצטרפים בכל יום למעגל לומדי הדף היומי, מסירים מעצמם עול דרך ארץ ומקבלים עליהם עול תורה, ולכבודם ולחיווקם הרי לפניכם המעשה הבא.

היה זה ליל חג הפסח. דממת ליל השימורים ירדה לעולם. תחת אותם שמים מואפלים שבחסותם ביקש פרעה להחיש את בני ישראל ממצרים, ישבו בני משפחה בכפר אפוף פרדסים, לחוג את ליל הסדר. **קשה** היתה האווירה.

ביתם של משפחת מישקובסקי היה אבן שואבת לכל בני הכפר. בהיותו משמש כרבה של כפר חסידים, וראש ישיבת כנסת חזקיהו היה מוצא בו נוחם ומזור כל נדכה לב ונשבר רוח. עתה השתכנה הצרה במרכזו של הבית. הרבנית. בערב החג השתחררה מאשפוז ארוך בבית החולים. הסתור היה אמנם רב על הגלוי, אך די היה בגלוי כדי שלא ירצו לשמוע את הנסתר.

קידוש האפיקומן הוטמן. אמירת ההגדה החלה. **קולותיהם** של המסובים דמו לכרוז המקריא בקול מונטוני את אשר לפניו. השמחה היתה מהם והלאה. מידי פעם נאלץ אחד המסובים לעצור את שטף קריאתו, למחוט את אפו ולנגב את עיניו, בתקווה שאיש לא הבחין בו. בין קטע לקטע, נשמעו אנחות חרישיות

עילוי נשמת

הר"ר **יעקב צבי נספי** ז"ל
ב"ר יחזקאל מנחם ז"ל
נלב"ע ג' מרחשון
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידו הר"ר שלמה
נספי ומשפ' שיחיו - פ"ת

עילוי נשמת

מרת **שרה לויטס** ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל
נלב"ע ל' תשרי
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י ידידו הר"ר אשר
ולאה בהרב שיחיו - רעננה

עילוי נשמת

מרת **נאוה בראל** ע"ה
ב"ר חיים ז"ל
נלב"ע ל' תשרי תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק פרי** ז"ל ב"ר שמואל זינוויל ז"ל
שהמשיך מורשת אבותיו להדפסת ספרי בית סוכטשוב
והפיץ במסירות את "מאורות הדף היומי" בארה"ב
נלב"ע ג' חשון תשס"ב ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו - בארץ ובארה"ב

נר ה'

נשמת אדם

והפוסקים הביאו בשם האריז"ל, שהזהיר מאד, שלא לעשות כן (משנה ברורה" שם ס"ק כ"ו). עם זאת כותבים הפוסקים, כי אם אין לולב בנמצא, יקיפו עם הערבות (משנה ברורה" שם ס"ק ט"ו). **על מה חובטים?** ברמב"ם וב"שולחן ערוך" נאמר, שחובטים "על הקרקע או על הכלי". המאירי כותב, שמקצת חסידים נוהגים לחבוט בה על הדוכן או מעל דלתות הארון". למעשה כתבו המקובלים לחבוט על הקרקע דווקא (מג"א ס"ק ו'). יש אומרים, שקודם לכן יש לחבוט על הכלים להסרת העלים (יפרי מגדים" באשל אברהם אות ו'), ויש שכתבו להיפך: לחבוט על הקרקע תחלה, זהו עיקר הדין, ואחר כך על הכלים להסרת העלים, לפי שאם יחבוט תחילה על הכלים וינשרו העלים תפסל הערבה קודם שתחבט על גבי קרקע (ביכורי יעקב" אות ט"ז ושעה"צ ס"ק י"ב), וכן הביא המשנה ברורה" להלכה והוסיף: "ואין צריך להסיר כל העלים". אולם, ראוי לציין, כי יש מהמקובלים שכתבו, שאין להסיר העלים כלל (יכ"פ החיים" סי' תרס"ד אות ל"ז).

דף נא/ב מי שלא ראה שמחת בית השואבה
שמחת בית השואבה

"מי שלא ראה שמחת בית השואבה - לא ראה שמחה מימיו".

דברי המשנה הקדושה מלווים דורות של יהודים ומעצימים את הערגה והציפייה לבניין בית המקדש. בשמחת בית השואבה, פרחי כהנים עלו על סולמות ענק והציתו אש במנורות שהתנשאו לגובה חמישים אמה, ופיזרו את אורן על כל חצר בירושלים! תיאור נלהב כותב הרמב"ם על פי סוגייתנו (הלכות לולב פ"ח): "החליל מכה ומנגנים בכינור ובנבלים ובמצלתים, וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה - בפה, ורוקדים ומספקין ומטפחין ומפזזים ומכרכרים כל אחד ואחד כמו שיודע ואומרים דברי שיר ותשבחות... גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות...".

אשרי עין ראתה.

מה פשרה של שמחה עצומה זו?

שמחה על מצוות ניסוך המים: ובכן, שמה של "שמחת בית השואבה" מורה, כי השמחה נבעה מן המצווה המיוחדת לחג הסוכות - ניסוך המים על גבי המזבח. לשם כך היו שואבים מים ממעיין סמוך לירושלים, מלווים את כדי המים בתרועות חצוצרות ושמחים במצווה המיוחדת. כך היא שיטת רש"י הכותב (נז"א ד"ה "בית השואבה"): "כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים".

"ושמחתם לפני ה' אלוהיכם": ואילו הרמב"ם (שם) מציין שמחה מיוחדת זו בין דיני חג הסוכות: "אף על פי שכל המועדות מצווה לשמוח בהן - בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר, ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים" - אך אינו מזכיר כלל את מצוות ניסוך המים כמקור לשמחה. לדבריו, מדוע, איפוא, כונתה "שמחת בית השואבה"? לפי שהשמחה נמשכה כל הלילה עד הבוקר, עת שאבו את המים לצורך מצוות ניסוך המים.

כך או כך יש להבין, מדוע שמחה זו באה לידי ביטוי חיצוני מופגן ובוהק, לעומת יתר המועדים גם בהם נצטוונו לשמוח - בלב, שמחה פנימית, שאינה מופגנת במפגיע.

שני הסברים נאים לפנינו, האחד לשיטת רש"י והשני לשיטת הרמב"ם.

כאמור, לדעת רש"י השמחה היא מפני מצוות ניסוך המים, שתחילתה בשאיבת המים מן המעיין. פעולה זו משמחת לב אדם עד שהנביא ישעיהו (נב"א) בוחר בה כדי להמשיל את שמחתם של ישראל לעתיד לבא, "ושאבתם מים בששון" - וכל כך למה? לפי ש"השואב מים מן המעיין הנובע, הנה שואב הוא בששון כי לא ידאג פן יכלה המים" ("מצודת דוד" שם).

"ששון" - שמחה בעלת ביטוי: מפסוק זה למדים בגמרתנו, כי יש לתקוע בחצוצרות בעת שאיבת המים, ולפיכך היתה השמחה גדולה ומופגנת, כפי דברי הגר"א הידועים, שההבדל בין "שמחה" ל"ששון" הוא, שהשמחה היא בלב פנימה והששון הוא ביטוי חיצוני של השמחה המתפרצת.

לפי שיטת הרמב"ם, השמחה היא מצווה מיוחדת על פי הפסוק "ושמחתם לפני ה'", כלומר, שמחה במקדש, שהוא לפני ה'.

מה פירושה של דברים לשמוח "לפני ה'?"

שמחה מהי? ובכן, לשם כך עלינו לברר, שמחה מהי. השמחה היא תחושות ורגשות שהאדם חש. ריקודים, מחולות, תזמורת וצלילים, אינם השמחה עצמה, אלא בכחם לגרום לשמחה. מעתה, בחג הפסח ובחג השבועות, שגם בהם נצטוונו לשמוח, אין צורך לרקוד ולפזז, השמחה בלב היא קיום המצווה. שונה היא מצוות השמחה בחג הסוכות, בה נצטוונו לשמוח לפני ה'. השמחה לפני אחר חייבת להיות מופגנת בביטוי שמחה, ריקודים ומחולות ואין די בשמחה פנימית בלבד [הגר"א סולוביצקי זצ"ל, ראש ישיבת תרסק. הובאו דבריו בקובץ יד הרש"י סוכה, ועיי"ש עוד בשם הגר"א].

"זכר לשמחת בית השואבה": המשנה ברורה" כותב (סי' תרס"א ס"ק כ') בשם "יסוד ושורש העבודה", כי "חסידים ואנשי מעשה עושים לזכר שמחת בית השואבה, להיות נעורים בלילות של חול המועד ולרבות בזמירות ושבחים ומרבים נרות בסוכה. גם בהרבה בתי מדרשות נהגו להרבות בנרות בתפילת ערבית".

בני חו"ל ורוקדים בשמחת בית השואבה: מעניין לציין, כי בשמו של הגאון רבי שלמה

הבוקעות מלבבות שבורים. **טרם** הגיעו לברכת "אשר גאלנו" שבסוף אמירת ההגדה, עצר הרב מישקובסקי והתרכז. הכל הבחין במשפט הכתוב בהגדה באותיות זעירות, לפני ברכת "אשר גאלנו": "ואמרה בשמחה עצומה..."

לפתע הרעים קולו של הרב מישקובסקי זצ"ל: "אם כתוב - אז צריך! ואם צריך - אז אפשר. אז נמצאים אמנם בסערת רגשות, אך אם הקב"ה אמר שצריך לשמוח, הוא כלל את כל היהודים במצווה זו, ואם רק נחליט, הוא כבר יתן לנו את הכח להתגבר על הנסיונות".

או-אז, אזר כוחותיו כגיבור ובשמחה עצומה החל לברך "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור, כן ה' אלקינו ואלקי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום. שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך. ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחתך לרצון. ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה' גאל ישראל!".

אם צריך - אז אפשר!

★ ★ ★

ידועים דבריו הנחרצים של הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"א הלכה ח'): "כני איש מישאל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזור על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר והגית בו יומם ולילה".

הא כיצד? לפי שהמחליט לקבל על עצמו עול תורה ודרך ארץ, סייעוהו משמים.

עובדה מעניינת בנושא זה, שמענו על הגה"צ רבי שמואל צבי קובלסקי זצ"ל, שבמשך שנים ארוכות מסר שיעור דף היומי, ובין שומעיו נמנו יהודים מבוגרים, אשר מפעם לפעם הגיעו לאח השיעור כשבידם פתקית המבשרת כי מיד לאחר השיעור חייבים הם להראות אל פני הרופא, מפני מיחשים שונים שתקפום.

ברם, משחלף השיעור היו זורקים את הפתק, כבר לא נזקקו לו. לימוד התורה העניק להם כוחות מחודשים.

★ ★ ★

ומכאן ללומד דף יומי ישיש, שהלך לעולמו בשילהי הקיץ ולא הותיר אחריו צאצאים.

בנוכחות קהל מצומצם שהתאסף בבית העלמין הישן בקרית אתא, נקבר הר"ר אלחנן דב צבי אייבישיץ זצ"ל, לקול אזעקות המלחמה שהתחוללה בצפון.

ר' אלחנן נמנה על לומדי הדף היומי מן המחזור הראשון! ועד סוף ימיו הקפיד על קביעות זו.

ר' אלחנן, אוד מוצל מאש מן השואה האיומה, שעבר את כל מוראותיה, היה דמות מופת של יהודי נאמן לה' ולתורתו. במשך שבעים שנה שקד על בניית תבניות של בית המקדש. הדגם הראשון נבנה על ידו בשנת תרצ"ג, בגיל שבע עשרה, בעודו מתגורר בלודו' שבפולין ולאחר מכן עמל שנים על שכלולו ושיפורו, לאור התכתבויות עם גדולים ותלמידי חכמים, בהם הגאון הרוגאצ'ובר זצ"ל, הגאון רבי מאיר שמירא זצ"ל ועוד.

לימים החריס את הדגם קצין גרמני, בנמקו כי אזרח אינו רשאי להחזיק בדגם מצודה צבאית בעיתות מלחמה... והדגם הועבר למוזיאון גרמני.

לאחר שזכה להנצל מן השואה האיומה, בנה בארץ הקודש דגם חדש, וכך היה ביתו בית ועד לחכמים, אשר עסקו בדיני המקדש ובאו להחכים את עיניהם, ולשמוע הסבר מפורט בסבלנות אין קץ.

יהי זכרו ברוך.

.....
המעניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה במור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק פקס: 93-67-570-03
mendelson@meorot.co.il
.....
ברכת התורה העורך

פנינים

דף נב/א יצרו של אדם

יצר הרע ליצר הרע

התנצל העשיל הקטן, מי שהיה לימים הרבי ר' העשיל, לפני אביו, על מעשה קונדס שעשה, כי יצר הרע היה לו.

אמר לו אביו: אדרבה, ממנו עליך ללמוד! מה הוא עושה רצון הבורא אף אתה!

ענה העשיל החריף:

אולם לו גופו אין יצר הרע שלא לעשות רצון ה'...

דף נב/א צדיקים נדמה להם כהר רשעים נדמה להם כחוט השערה

הר של שערות

- מהו באמת, היצר הרע? תמהו בעלי המוסר.
- הרי הוא באמת זה וזה: הר של שערות. שיערה ועוד שיערה, ויתור קטן ליצר, ועוד ויתור, ונוצר הר שלם...

דף נב/א כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו

יצרו גדול הימנו

פעם אירע, שבעל הישאגת אריה" זצ"ל בהיותו ילד, התעכב לקפוץ ממיטתו בבוקר. אימו הצדקנית הבחינה בכך, וגערה בו על שילדי הערלים כבר השכימו זה מכבר, ואילו אתה עדיין מתהפך על משכבך!

השיבה הגאון הצעיר מיניה וביה: אותו היצר שממריץ את ילדי הגויים לקום, הוא הוא שמשכיב אותי במיטה...

דף נב/ב ואלמא הקב"ה שזור לו אינו יכול לו שנאמר ה' לא יעזבנו בידו

רק כאשר עשית הכל

מה יחדשו חז"ל יותר מן האמור בפסוק ש"ה' לא יעזבנו בידו?"

ביום, בא לומר שה' יעזור לו בתנאי שכבר עשה כל המוטל עליו, רק כאשר הגיע למצב של "אלמלא הקב"ה עוזרו" רק אז אכן הקב"ה עוזרו... (קול אליהו, להגר"א מוילנא).

דף נג/א מוסף

מי תיקן מוסף?

האבות הקדושים תקנו את שלש התפילות ואילו את תפילת מוסף תקנו חכמים. מעניין שבזוהר (ח"ג שב: ומובא בהגהות מהריעב"ץ כאן) נאמר, שאת מוסף תיקן יוסף! רבי חיים ויטאל אף כותב כי "בא"ת ב"ש הוא מ', וכך היוסף נהיה מוסף (ליקוטי תורה, תירו).

דף נג/ב לא ראינו שינה בעינינו

מה עושים כשלא ישנים

בגמרתנו מובאים דברי רבי יהושע בן חנניה, מן הלויים שבבית המקדש, כי בחג הסוכות הם לא ראו שינה בעיניהם.

ה'חכם סופר זצ"ל היה מבאר, שהלשון "לא ראינו שינה" רומז למאמר חז"ל "הולך בטל כישן דמיי". ומתפארים התנאים, שלא רק שלא ישנו בפועל, אלא אף לא הלכו בטל, מחמת שהיו שרויים בשמחה. ובזכות כך זכו לרוח הקודש (דרשות חת"ס שנת לתקו"ה טוב"ה).

דף נד/א מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה'

לא הגיעו לדרגה

לשלש כתות חולקו העם בהקברת קרבן פסח, ובעת ההקברה קראו את ההלל. חז"ל מציינים, כי הקרבנות הוקרבו בזריות רבה, ו"מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה'".

אמר הרבי מקוצק זיע"א, אם היו בדרגת "אהבתי כי ישמע ה'", לא היו משתהים עד הכת השלישית אלא היו מבני הכת הראשונה... ("אמרי שמאיי").

זלמן אויערבאך זצ"ל מוסרים ("הליכות שלמה" מועדים פרק י"ב עמ' רל"ט ובהגה"ה אות ז'), שהתיר לבני חוץ לארץ להשתתף ולרקוד בשמחת בית השואבה בארץ ישראל, הנערכת ביום טוב שני של גלויות, אף על פי שבשבת וביום טוב תקנו חכמים שלא לרקוד - מפני שזו שמחה של מצווה שעליה לא גזרו חכמים.

דף נב/ב ויראני ה' ארבעה חרשים

מי יבנה את בית המקדש השלישי?

לפני דפים אחדים למדנו בגמרא (מא/א), כי קיימת אפשרות שקצירת העומר תתעכב מפני שבית המקדש יבנה בלילה, בשל בניית בית המקדש בלילה "ולא יהו פנויים לקצור העומר עד סמוך ליום" (רש"י).

בית המקדש אינו נבנה בלילה: רש"י על אתר יוצא מגדרו וכותב בלשון שאלה, "ואי קשיא" הן מקובלנו כי בית המקדש אינו נבנה בלילה! (שבועות ט"ב) ומשיב: הלכה זו מתייחסת לבית מקדש הנבנה בידי אדם, אך בית המקדש השלישי, "בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים". כדבריו כתבו בעלי התוספות ומקורם של הדברים במדרש תנחומא. לאור דבריהם, הלכות בניין בית המקדש אינן מעשיות עוד, שהרי ירד מוכן וגמור משמים.

המשיח יבנה את בית המקדש: ברם, הדברים אינם מוסכמים על הכל. הרמב"ם

(הלכות מלכים פרק י"א) כותב, כי המלך המשיח הוא שיבנה את בית המקדש. בהקדמתו למסכת מידות, המתארת את צורת בית המקדש השני הוא מדגיש, כי יש בכך תועלת "לשמור לעשות התבניות ההוא והתוכניות והצורות והערך", לבניין בית המקדש השלישי. ואילו את הגמרא האומרת כי בית המקדש יבנה בלילה, בניגוד להלכות בניין בית המקדש, מפרש בעל "תפארת ישראל" (שם), כי היא עוסקת באפשרות שתהא הוראת שעה מיוחדת לעשות כן.

אומנים לבניין שיירד משמים? נשוב לשיטת רש"י. הנה, השבוע אנו לומדים, כי זכריה ראה במראה הנבואה "ארבעה חרשים", שגמרתנו מבארת כי הם משיח בן דוד, משיח בן יוסף, אליהו הנביא וכהן צדק. את המילה "חרשים" מפרש רש"י - אומנים, "משיחים" - שניהם חרשים לבניין בית המקדש. היתכן? אומנים לבניין שיירד משמים? (ראה "ערוך לנר" כאן שעמד בזה).

ובכן, יש לדעת, כי כבר מדרשי חז"ל נחלקו מתי יבנה בית המקדש. במדרש רבה (ויקרא ט"ט) נאמר, כי "יבוא מלך המשיח שנתון בצפון ויבנה בית המקדש". מאידך, במדרש תנחומא הנזכר נאמר, כי ירד משמים, כך שיתכן שבתלמוד עצמו באות לידי ביטוי הדעות החולקות ולפיכך רש"י מפרש כל דעה לפי שיטתה היא.

בסידור הגר"א "אישי ישראל" הובאו דברים נפלאים משל המהרי"ל דיסקין זצ"ל, לפיהם אין כל סתירה בדברי רש"י.

המהרי"ל דיסקין עומד על מטבע הלשון של תפילת מוסף ברגלים, "והראנו בבניינו ושמחנו בתיקונו". מהו הבניין שנראה ומהו התיקון שנשמח בו?

בניין משמים ודלתות מהארץ: בחז"ל מובא, כי שערי המקדש נגנזו ועתידיים להחשף ולהקבע בבית המקדש השלישי (עיי' תוס' בקידושין לא/ב). הוי אומר, אף שבית המקדש השלישי יירד משמים, נעדר דלתות יהא הוא, כדי שישאל יזכו לשמוח בקיום מצוות "ועשו לי מקדש", על ידי הקמת דלתות המקדש. זאת, לאור ההלכה הקובעת, כי המעמיד דלתות בבניין - כאילו בנאו" (ראה ב"ב נ"ב). ובפירושו רבינו גרשום שם: "דלא חשיב בנין כל זמן שלא העמיד הדלתות". לפיכך תקנו חז"ל בנוסח התפילה, "והראינו בבניינו" הירד משמים, "ושמחנו בתיקונו" על ידי העמדת הדלתות שיתקנוהו וישלימוהו.

אין, איפוא, כל סתירה, לפי שאחר שיירד משמים, יזדקקו לאומנים לצורך תיקונו הסופי... (ראה משי"כ הגר"ח סופר שליט"א בעניין זה בקובץ מקבציאל שיצא לאור ע"י חברת אהבת שלום - עמ' קכ"א-קכ"ד).

דף נג/א משם לתפילת המנחה משם לתמיד של בין הערבים

פרשת התמיד - לפני מנחה, או אחרי מנחה?

גמרתנו מביאה ברייתא, בה מתאר רבי יהושע בן חנניה את סדר היום בחג הסוכות: "כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו! כיצד? שעה ראשונה [של היום] - תמיד של שחר. משם - לתפלה [שחרית]. משם - לקרבן מוסף. משם - לתפלת המוספין. משם - לבית המדרש. משם - לאכילה ושתייה. משם - לתפלת המנחה. משם - לתמיד של בין הערבים. מכאן ואילך - לשמחת בית השואבה".

תפילות בבית המקדש: הנה כי כן, אף על פי שלמדנו במסכת ברכות (כ"ב), כי "תפילות כנגד תמידין תקנום", מתברר, כי גם בשעה שבית המקדש עמד על היכנו, התפללו את התפילות (תשב"ץ ח"ב סי' קס"א). פירושה של דברים, כי תקנת שלש תפילות ביום אינה בעקבות חורבן בית המקדש וביטול הקרבנות, אלא הן נתקנו במקביל לזמני עבודת הקרבנות שבמקדש (ראה "פתח עיניים" בסוגייתנו, וראה מה שצ"ע עוד באוצר מפרשי התלמוד ציון 81). שחרית - תמיד של שחר. מנחה - תמיד של בין הערביים. ערבית - הקטרת חלבים ואימורים.

דבריו של רבי יהושע בן חנניה, העסיקו רבים מגדולינו. המהרש"א מציין, כי נשים נא לב, שעם בוקר תחילה הקריבו קרבן התמיד, ורק אחר כך התפללו תפילת שחרית, ואילו קרבן תמיד של בין הערביים קרב אחר תפילת המנחה. מה טעם?
התפילות חלק מעבודת המקדש!: המהרש"א מסביר, כי התפילות הן חלק מעבודות

המקדש! משכך, מובן היטב, כי תמיד של שחר קרב תחילה, שהרי דינו להיות ראשון לעבודות המקדש, ואילו תמיד של בין הערביים קרב אחר תפילת המנחה, שכן הוא החותם את עבודות המקדש ואין לעבוד יותר לאחר הקרבתו. ומכאן לזמנינו, אחר חורבן בית המקדש.

מדוע אומרים "קרבנות" לפני מנחה? לפני תפילת שחרית אומרים "פרשת התמיד" (רמ"א או"ח סי' מ"ח), וגם לפני תפילת מנחה כתב הרמ"א (או"ח סי' רל"ד סי' א'), כי "מנהג יפה" לאומרה. פרשת התמיד נאמרת זכר לקרבנות התמיד שהקריבו בבית המקדש. בכל קהילות ישראל מקדימים את אמירת "קרבנות" לפני התפילה (רמ"א סי' רל"ד סי' א'). ברם, לאור המבואר בסוגייתנו, מדוע אין נוהגים כפי שנהגו בבית המקדש - בשחרית "קרבנות" תחילה ואחר כך תפילת שחרית, ובמנחה להיפך, תחילה תפילה ואחריה אמירת "קרבנות"?

אמירת "אשרי" כתפילת מנחה: אכן, הרמ"ע מפאנו (סי' י"ד) מציין, כי לאור דברי סוגייתנו, ראוי להקדים את התפילה לאמירת "קרבנות", אך הוא מדגיש, כי "ישראל בני נביאים לא נהגו כן". ה"מגן אברהם" (סי' רל"ד סי' ב') מוסיף ומביא בשמו, כי יש לומר "אשרי יושבי ביתך", אחר כך "קרבנות" ולאחר מכן תפילת העמידה. טעם הדבר, לאור דברי הזוהר הקדוש, כי אמירת אשרי הרי היא כתפילת מנחה, ולפיכך די בהקדמת אמירת אשרי לאמירת "קרבנות" [למעשה גם כך אין נוהגים, כי אם לומר "קרבנות" לפני אשרי - "משנה ברורה"]. ואילו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (בגליון השי"ס) מציין את תשובת התשב"ץ הנ"ל, שמדבריו משמע, כי קיימת גירסה אחרת בגמרתנו, לפיה רבי יהושע בן חנניה אמר, שתחילה הקריבו קרבן תמיד של בין הערביים ורק אחר כך התפללו תפילת מנחה.

דף נו"א תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם
ברכת האילנות וברכת החמה

מעשה שהיה כך היה. הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל, ה"סטייפלער", מיעט לצאת מביתו לעת זקנותו. ביום רביעי ד' בניסן ה'תשמ"א, הוא יצא מביתו לברך ברכת החמה, הנוהגת אחת לעשרים ושמונה שנים. בעת עמדו בחוץ, טרם החל לברך "עושה מעשה בראשית" - ברכת החמה, התעורר בלבו ספק, הן עתה חדש ניסן, ויש לברך גם ברכת האילנות. מי מהן יברך תחילה, ברכת החמה או ברכת האילנות?

צדדי הספק הם כדלהלן. **מאורע נדיר וברכה תדירה:** כידוע, הכלל הקובע בספיקות מעין אלו הוא, "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם". משכך, לכאורה, יש לברך תחילה את ברכת החמה הנוהגת אחת לעשרים ושמונה שנים, לעומת ברכת האילנות הנוהגת שנה בשנה. ברם, נשים נא לב, כי נוסחה של ברכת החמה תדיר בהרבה מנוסח ברכת האילנות. על החמה מברכים "ברוך... עושה מעשה בראשית", וברכה זו נאמרת על ברקים בחורף, על ראיית הרים ופלאי עולם.

לפנינו איפוא "ברכת החמה" שברכתה תדירה יותר מברכת האילנות, אך תופעתה נדירה הימנה. ומניין לנו, שהעובדה שברכה מסוימת מתברכת פעמים רבות יותר, גורמת לכך שהברכה תחשב תדירה? לכאורה, קיימת הוכחה מוצקה לכך בסוגייתנו.

מי קודם, "שהחיינו" או "לישב בסוכה"? בגמרתנו קיימת מחלוקת אמוראים, אם בעת שעורכים קידוש בסוכה, יש לברך תחילה ברכת "שהחיינו" או ברכת "לישב בסוכה". רבה בר בר חנא סובר, כי ברכת "שהחיינו" קודמת, שהרי תדירה היא לפי שמברכים אותה לא פעם במהלך השנה על אירועים שונים, לעומת ברכת "לישב בסוכה" הנאמרת בחג הסוכות בלבד [ואף רב החולק וסובר שיש להקדים ברכת "לישב בסוכה", חולק מטעם אחר]. הרי לנו, כי העובדה שברכת "שהחיינו" מתברכת באירועים שונים, גורמת לכך שתחשב תדירה לעומת ברכת "לישב בסוכה".

משהגענו עד הלום, נתייחס לנידון מעניין שדנו בו תלמידי חכמים. רש"י בסוגייתנו מפרש, כי תדירותה של ברכת שהחיינו נובעת מכך שמברכים אותה בכל הרגלים.

הבה נחקרה; האם כל הרגלים נחשבים כאותו סוג של מאורע המתרחש אחת לתקופה כל פעם תחת שם אחר, או שמא כל רגל הוא סוג מאורע נפרד ושונה.

למאי נפקא מינא? ובכן, אם הרגלים נחשבים כאותו סוג מאורע, אין להוכיח מסוגייתנו מאומה, מפני שמאורע הרגלים תדיר יותר ממצוות הסוכה, ולפיכך קבע רבה בר בר חנא שברכת שהחיינו קודמת... אך אם כל רגל הוא מאורע בפני עצמו, שאינו קשור לרגלים האחרים, נותרה הראייה על מכונה, כי ברכה המתברכת פעמים רבות יותר, נחשבת תדירה.

[מעצם העובדה שרש"י לא הסתפק בכך שברכת שהחיינו מתברכת במהלך השנה בהזדמנויות שונות, כגון, מנעלים חדשים, בית חדש, וכדומה - אין להוכיח, מפני שיתכן שרש"י העדיף לנקוט בתדירות מחוייבת וקבועה, כרגלים, ולא מאורע פרטי, שפעמים מתרחש ופעמים לא] (ראה מאורי המועדים מתורת בריסק, בענין ברכת שהחיינו ברגל, ובספר "משמר הלוי" כאן ובספר "משואות המלך" על הרמב"ם סי' ק"ב ובקובץ קול תורה נ"ז עמ' צ"ז).

דף נה/ב הני שבעים פרים כנגד שבעים אומות
סגולת השמחה
מבואר בסוגייתנו, שבזמן המקדש היו מכפרים על שבעים האומות בהקרבת קרבנות.
מה נתיחד חג הסוכות, שמכפרים בו ישראל על האומות כולם?

הגר"א קוטלר זצ"ל היה מסביר, כי זוהי סגולתה של השמחה; בשעה ששרוי אדם בשמחה, יש לו רוחב לב ועין טובה להיטיב עם הבריות. והדעת הרחבה, בכוחה לסייע להתעלם מן הצרות והמצוקות שהצרו עמהם האומות, ולהשפיע עליהם טובה וברכה.

חבל!!!
בלורה טובה ללמוד הדף היומי

תקליטורי "נאורות הש"ס"
להאזנה ולציה
בשיעורי הדף היומי

מהיום ניתן להשיג גם בחניות "גרונסק" ברחבי הארץ
לפרטים 015-700-1700 או במשרדי מאגז' 151-500-1700

לעילוי נשמת
אבי מורי החזן
הר"ר **שבת בראון** ז"ל
ב"ר עקיבא הלוי ז"ל נלב"ע א' מרחשוון תשמ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו החזן הר"ר **יחזקאל בראון** הי"ו - מלבון אוסטרליה

לעילוי נשמת
הר"ר **דוד מונדרר** ז"ל
ב"ר יחזקאל ז"ל נלב"ע ג' חשוון תשס"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **אליהו יעקב שינפלד** ז"ל
ב"ר מרדכי הכהן ז"ל נלב"ע ג' חשוון
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י משפ' שינפלד שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **דוד טוביה חרל"פ** ז"ל
ב"ר מיכל צבי ז"ל נלב"ע א' חשוון תשנ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידו הר"ר **יובל חרל"פ** שיחיו - פתח תקוה

לעילוי נשמת
מרת **רות** ע"ה
בת ר' אריה ז"ל
נלב"ע ו' מר חשוון תשל"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו